
Jasques Maritain,
Филозофија повијести,
превео З. Сушић, Загреб 1991,
9-105.

Један од ретких савремених мислилаца који се успешно бавио проблемом смисла људске историје али са аспекта хришћанског, односно откровењског гледања на филозофију историје, јесте *Жак Маритен* (1881—1979). Његова Филозофија историје се управо недавно појавила и код нас у преводу. Иако не тако обимна, књига је врло садржајна и на један врло приступачан, тако рећи популаран начин саопштава понекад врло сложену проблематику хришћанског догматског, заправо теолошког гледања на историју.

Хришћанство поред осталог доноси на свет и ново, до тада непознато гледање на историју. Наиме, дохришћанско и нехришћанско схватање историје је да је она стално кружно, циклично кретање. На самом почетку своје књиге Ж. Маритен указује какво је хришћанско поимање историје, да је оно истинито, право и једино човека достојно; то је такозвано линеарно — праволинијско схватање историје и њеног тока који прелази у метаисторију.

Наравно са самим појмом људске историје и размишљања о њој, односно филозофијом историје скопчани су и многи други, просто незаобилазни појмови без чије анализе и правилне интерпретације не може бити ни правилног разумевања саме историје. Наш аутор, чију књигу приказујемо, полази од основне претпоставке да постоји оно што сви зовемо историјска истина као таква, с једне стране, с друге пак стране, налази се историчар-истраживач који се упушта у врло комплексан и сложен посао да сагледава историјску истину. Да би је боље, свестраније, потпуније и наравно објективније сагледао, истраживач-историчар и сам мора бити свестрано образован и верзиран, у противном, његово сагледавање прошлости биће врло скучено. С друге стране, Ж. Маритен филозофију историје признаје као моралну филозофију, а сама пак морална филозофија не може се ни замислити без теологије: какав је смисао историје, шта је њен крајњи циљ, ако не онај који је већ дат у Откривењу Божијем, а то је вечно Царство Божије. Историјско догађање се не завршава само овде, оно прелази у транс-историју и мета-историју. Тако теологија историје има да-

кле за предмет Царство Божије. То је у ствари историја спасења и искупљења и то у једном историјски датом времену. С друге стране филозофија историје је као наука, која са гледишта и закона овога света, разматра тај исти свет и човека у њему (стр. 31). Аутор посебно истиче и подвлачи да једино јудео-хришћанско Откривење (Стари и Нови завет) даје праву перспективу и разумевање како човекове слободе тако и времена, односно вечности а самим тим и историје (стр. 33).

Међутим, ток нашег свекодневног живота, присуство зла и греха у човековом животу, доводи Ж. Маритена до закључка о постојању такозваног двоструког-амбивалентног напретка, односно до тога да истовремено у историји, једно поред другог егзистирају и добро и зло. Писац нужност такве реалности види и у Христовим речима из познате јеванђелске приче О пшеници и кукољу: „Оставите нека обоје расте до жетве“ (Мат. 13:30). Присуство зла и греха биће до краја историје. То је и јеванђелско становиште. Зато аутор даље и каже: „Ниједно се историјско раздобље не може потпуно осудити или потпуно одобрити“ (стр. 39). Слична је и његова тврдња да Бог и нема противника, јер му служе и атеисти и противници: „Њему служе мученици, али и крвници који праве мученике“ (стр. 41).

Са тачке гледишта филозофије историје можда је најинтересантније треће поглавље ове књиге (стр. 53-73) у коме се разматра питање закона који владају у историји или правила по којима се одвијају сви историјски токови. У одговору на ово питање Ж. Маритен

опет полази од самог човека, његове природе и његове слободе. Како је наиме првородни грех утицао на усмерење тока историје? „Бог“, каже даље наш писац, „никада није изгубљену природу (човека) препустио самој себи, милости (благодат) Божија никад није престала деловати у човечанству“ (стр. 54). Ослањајући се на Откривење, он види у целокупној људској историји три стања човекове природе: 1 — стање природе пре писаног Закона (Мојсије), 2 — стање Закона (Стари завет) и 3 — нови Закон (Нови завет). Коментаришући старозаветни Закон, аутор доноси опширан цитат из Павлове посланице Римљанима 9:30-33 и 11:11-33, где свети Павле каже да је Закон доводио људе до спознаје зла и греха, али није омогућавао и да грех буде избегнут, пошто је плата за грех, смрт. Тек нас је Господ Христос у Новом завету коначно ослободио владавине Закона; Христос је заправо човечанству даровао закон слободе и љубави који је савршенији од слова Закона (стр. 56-57). У истом контексту размишљања аутор се осврће на често постављено питање улоге Јевреја у историји, пре свега у историји спасења: „Јевреји“, каже Ж. Маритен, „као одговор, нису схватили прелаз од власти Старог закона на власт Новог закона, који је закон слободе, они су се зауставили при власти Мојсијева закона“ (Рим. 9:30-33 и 11:1). Опет усвајајући становиште апостола Павла, каже да је Бог допустио Јеврејима ову грешку да би се спасило цело човечанство. Јевреји ће на крају историје опет бити народ Божји (стр. 57). Наведено место код апостола Павла

аутор сматра да је оно основни закон људске историје и као такав може бити схваћен само из перспективе натприродне воље и љубави Божије, „јер су неиспитиви Његови судови и неистраживи Његови путеви“ (Рим. 11:33).

Међутим, овај вечни закон људске историје у нововековној епохи лажно је разумео Хегел. Он је, како каже Ж. Маритен, супротно упозорењу апостола Павла, мислио да је зло нужно да би се унапредило добро. Тако је по Хегелу, сам Бог зачетник зла које му је чак и потребно. Зло је, према томе потребно као што је Бог потребан (стр. 59).

Зашто Јевреји толико страдају у историји, зашто су у дијаспори? Ж. Маритен је убеђен да то има смисла. Они су на такав начин живи пример који подстиче, изазива, надражује свет, покреће свет: „Он (Јеврејски народ) учи (свет) да буде незадовољан и неспокојан тако дуго док нема Бога...“ (стр. 60).

Кроз историју, односно на њеном почетку стоји свест примитивног човека у којој преовлађује магијско, заправо машта над интелигенцијом, разумом: „То је стање детињства човечанства: плодно стање кроз које се морало прећи“ (стр. 64). Насупрот позитивистима (Огист Комте, А. Берксон), наш аутор каже: „...знаност, филозофија, метафизика као и религија и мистика па и поезија по нарави су такве да заједно расту“ (стр. 65). Даље, аутор људско морално усавршавање доводи у везу и зависност од спознаје природних закона (стр. 66-67). У неминовну историјску законитост он доводи и прерастање, заправо

прелаз „сакралне“ цивилизације у „профану“ цивилизацију. То је просто нужност. Појам светог (сакрално) и световног (профано) тек је потпуно јасно искристалисано са Хришћанством (по начелу: „Цару цареву, Божије Богу“). Прелаз светог у световно кроз историју понекад је злоупотребљено: „Али тај нормални развој пратио је и изопачио један од најнартљивијих и најглупљих напора којим се подручје социјалног и политичког живота одвојило од Бога и Еванђеља те их напоследку одбацило“ (стр. 70). Плод таквог приступа је атеизам комунистичке државе. Али, пита се Ж. Маритен, да ли је индијска цивилизација сакрална? Даље, да ли исламска цивилизација може постати профана (световна), као што је добрим делом случај са хришћанском цивилизацијом? (стр. 71).

Једно од последњих поглавља ове веома сажете и прегледне књиге бави се, у теологији историје незаобилазним питањем односа Бога и света (стр. 75-97). Хришћанско је становиште да зло и грех не постоје онтолошки: „Зло је једна ствар (јер није ствар) која би могла постати без Бога“ (стр. 75). Али у свету постоји Црква коју он сасвим правилно дефинише као мистично тело Христово, или „Царство Божије у путујућем и распетом стању“. Интересантно је, или боље рећи изазовно његово мишљење да у ствари сви људи припадају, заправо, потенцијално припадају Цркви и то по следећим категоријама: 1) видљиви чланови Цркве који јој припадају по вери, по крштењу и који активно делују у самом делу искупљења; 2) они који „невидљиво припадају Цр-

кви, који немају потпуну веру, и најзад 3) и они који потенцијално припадају Цркви (стр. 79). Ако је то тако, онда је одговарајући и закључак: „Ниједан људски догађај није сасвим зао — мислим у перспективи културне и повијесне (историјске) вриједности“ (стр. 86).

О односу пак Хришћанства и света, Ж. Маритен закључује: „Сви који хоће побожно да живе у Исусу Христу биће гоњени“ (апостол Павле). Хришћани су увек гоњени не само од многобожаца и иноверних већ и од самих хришћана. Зато ће непријатељство света према Христу и хришћанима постојати до краја историје. „Ви нисте од овога света“, и свет никада неће да се потпуно помири ни са Христом, нити са хришћанима. С друге стране, и у таквој супротности непрекидно се врши дело искупљења и спасења у Цркви као тајанственом телу Христовом. Спасвају се не само свети и праведни већ и прогонитељи и грешници, „јадни расипни синови који се праћакају у злу у којем живе“ (стр. 91).

По Ж. Маритену неће се спасти само они, „који су сами у себи убили сваку божанску клицу добре воље и којима је дражи пакао него Бог“.

Завршно разматрање аутор посвећује хришћанској есхатологији — Царству Божијем (...да приидет Царствије Твоје...), и са разлогом се пита да ли га је могуће

остварити овде у овом свету (*hic mundus*). Исусовци (Језуити) су сматрали да је могуће и покушали су да га реализују, али, разуме се, безуспешно. Свакако је комунизам 20. века имао исту замисао. Ж. Маритен овај проблем доста добро сагледава и зато циљ хришћанског живота овде на Земљи не види само у његовој „хоризонталној“, у социјалном и политичком реализму, у преображају овоземаљског света, већ у „вертикалној“, која је много важнија, а то је спасење душе. На овој и оваквој Земљи раја никада бити неће, али Царству Божијем морамо стално и непрекидно тежити, јер: „Свет се неће никада потпуно измирити са Христом“ (стр. 94). Основни став, односно заблуда дијалектичког материјализма, атеизма и позитивизма је у томе што себе сматрају и приказују као последње, коначно, савршено откриће којим се завршава историја. Насупрот томе, и у томе је основна разлика, хришћанска филозофија историје, крај, есхатон, види с оне стране времена, у вечној перспективи Царства Божијег и правде Његове.

У сваком случају, у савременим погледима и схватањима историје, књига Жака Маритена добро нам је дошла јер је заснована на хришћанским уверењима по овом питању.

Њакон Радомир Појовић